

16. Světová literatura od r. 1945

Dobové pozadí

Nejdůležitější historickou událostí byl konec 2. sv. války (1939 - 1945) a rozdělení světa na 2 sféry vlivu:

- ▶ demokratický vliv (Amerika) čili západ
- ▶ komunistický vliv (Rusko) čili východ

Toto rozdělení světa se podepsalo i na charakteru literatury. Zatímco východní se v reakci na válku soustředila na pompézní válečné scény a hrdinové byli zachycováni černobíle (= jen kladný nebo jen záporný), západní literatura se více věnuje psychice jednajících postav - hrdinové mají vedle kladných i záporné vlastnosti. Západní literatura dokonce porušuje „válečné tabu“ a píše o válce např. humorně (viz Heller v Hlavě XXII).

K nejtypičtějším znakům literatury vůbec patří zachycení pocitu odcizení, strachu a vykořenění. Literatura zaznamenává vznik řady uměleckých směrů.

Existencialismus

má své zárodky už ve 30. letech, např. v díle Franze Kafky. Plně se rozvinul ve 2. pol. 20. století. Základem je vystihnout hrdinu v situacích, kdy se cítí být ztracen v moderní době a nenachází smysl své existence, často se hrdina dostává do absurdních nebo mezních životních situací, člověk je „odsouzen“ ke svobodě a tu naplňuje konkrétním činem, avšak výsledek je tragický.

Jean Paul Sartre [žán pól sártr]

Zed'

Novela. V díle se mladík, který padl do zajetí španělským fašistům, rozhodne ke svobodné volbě: život si může zachránit vyrazením úkrytu přítele. Vymyslí si místo, kam by se podle něj přítel nikdy neukryl. Absurdně se přítel schovává právě tam.

Albert Camus [kamy]

Cizinec

Úředník Mersault [mersót] se ve své svobodě rozhodne zastřelit Araba, aniž by měl k tomu vážnější důvod. Je zatčen a chystá se jeho poprava. Hrdina přemýšlí o vztahu člověka ke společnosti a naopak a dobírá se myšlenky, že společnost zajímá pouze vnější chování a projevy jednotlivců - nikoli nitro člověka.

Neorealismus

Název je odvozen z řečtiny: neo = nový, realis = skutečný. Je to umělecký směr vzniklý po 2. sv. válce v Itálii (literatura, malířství a především film). Navrací se k realistické tradici. Jde o pravdivé vylíčení poválečné Itálie se všemi jejími protiklady. Zachycuje prostého člověka v každodenním životě (rybáři, zemědělci, ...), klade důraz na kritiku jejich sociálního postavení, hrdinové většinou morálně převyšující své nadřízené. Častá je forma deníků a vzpomínek.

Alberto Moravia

Horalka

Vypravěčkou je energická vdova, která na konci války utíká z Říma před válečnými útrapami a se svou dospívající dcerou se uchyluje do chudého horského kraje. Avšak paradoxně zažívá největší příkoří při návratu do Říma: v kostele je dcera znásilněna spojeneckými vojáky. Na popularitě románu se podepsaly i filmové adaptace. V rozmezí 30 let si hlavní hrdinku, nejdříve mladou dceru a později její matku, zahrála Sophia Lorenová.

Beat generation [bít dženerejšn], zkráceně **beatnici** [bítnici], někdy též **zbitá generace**

Je to hnutí mladých amerických autorů 50. - 60. let, kteří protestují proti konzumnímu ideálu prosperující americké poválečné společnosti. Většinou vedou nevázaný sexuální život a propadají drogám a alkoholu (= inspirace pro tvorbu). Chtějí žít naplno, rozkoš nacházejí např. v rychlé jízdě automobilem, jazzové

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

hudbě a tuláctví. Tato generace si získala řadu příznivců i mezi lidmi, kteří svou příslušností k beat generation ospravedlňovali svou vlastní slabost (jen vnějškově se blížili k beatníkům: šokující móda, drogová závislost, zanedbaný zevnějšek - dlouhé vlasy, vousy, nevázané chování).

Allen Ginsberg [elen ginzberg]

Za totality navštívil ČSSR a byl vyhlášen za krále majáles, což mu bylo inspirací k sepsání básně *Král Majáles*

Zachycuje dobovou atmosféru v naší, tehdy nesvobodné, zemi, své zatčení Stb a vyhoštění.

Nejznámější jeho sbírkou je

Kvílení

Obsahuje obrazy plné naturalismu a obscénností (= oplzlostí, nemravností). Pobuřoval také svou neskrývanou homosexualitou.

Jack Kerouac [džek keruek]

Prototyp tuláka, který vystřídal řadu povolání (brzdař, česač bavlny, nádražní nosič, silniční dělník, ...). Životní zkušenosti = námět pro doslova bibli zbité generace:

Na cestě

Román zachycující putování hrdinů od Atlantiku po Pacifik. Odmítají společenské konvence, žijí, jak sami chtějí, životem darebáků. Kniha byla sepsána na několik desítek metrů dlouhou roli papíru (bez interpunkce). Nasadil ji do psacího stroje, aby se nemusel zdržovat vyměňováním stránek ve stroji, a spontánně chrлил na papír vše, co ho napadlo. Odmítl jakkoliv do rukopisu zasahovat, proto na vydání čekal 6 let. Metoda, kterou použil, je experimentální, jedná se o tzv. spontánní prózu.

William Burroughs [wiljem barouz]

Je nejskandálnějším autorem beatnické generace. Nepokrytě líčí osobní zážitky s drogami a homosexualitou. Nejznámější díla jsou romány

Feták

Teplouš

Charles Bukowski [šarl bukovský]

Představuje pokračování literatury beat generation, jádro jeho tvorby totiž spadá až do 80. let.

Nejznámější jsou povídky

Všechny řítě světa i ta má

a autobiografický román

Hollywood

Ve většině jeho děl vystupuje profesor Chinaski = samotný autor. Otevřenost autorovy výpovědi předurčuje pouze určitý typ čtenáře (ne každý má na to žaludek).

Rozhňevaní mladí muži

Jestliže má Amerika své beatniky, Anglie má v 50. letech své rozhňevané mladé muže. Protože Anglie byla vždy konzervativní, protest proti stávajícím poměrům nemusel být tak bouřlivý. Hrdinové děl jsou většinou mladí absolventi univerzity, kteří odmítají slibnou kariéru, otevřeně kritizují pokrytectví společnosti, protestují proti kariérismu, pohodlnosti, falešné morálce. Je paradoxní, že nakonec se společností, kterou tolik pobuřovali, splynou - dostanou se výš na společenském žebříčku díky svazku s dívkou z vyšších kruhů.

Kingsley Amis [kingzli ejmis]

Šťastný Jim [džim]

Mladý hrdina románu Jim Dikson [džim diksn] je čerstvým absolventem univerzity, otevřeně vystupuje proti snobismu a kariérismu na univerzitě. Prochází řadou tragikomických situací, ale nakonec se nechá pohltit společností, kterou tolik odsuzoval.

evropský
sociální
fond v ČR

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Absurdní literatura / drama

Je účinnější zachytit absurdní (nesmyslnou, nelogickou) situaci na jevišti než v psaném textu, a proto má absurdní literatura jádro v divadelní tvorbě (v básnickém a prozaickém textu absurdita tolik nevyzní). Absurdita je zde životním pocitem bezmocného člověka - lidský život postrádá smysl, neexistuje schopnost komunikace, vládne pocit odcizení. Souvislý děj zde chybí, v rozhovorech není logika, jazyk postrádá svou dorozumivací funkci a člověk je ukázán v situaci úzkosti.

Alfred Jarry [žary]

Zakladatel absurdního dramatu, autor hry *Král Ubu* a románu *Nadsamec*

se známou scénou, kdy skupina cyklistů jedoucích na jednom kole zjistí, že jeden z nich umřel. Sportovní fanatismus jim nedovolí přerušit jízdu a pozvolna překonávají posmrtnou ztuhlost svého „spolujezdce“.

Samuel Beckett [semjuel bekit] nebo též [beket]

Hrdinové v jeho díle vystupují jako porouchané automaty.

Čekání na Godota

je drama. Na opuštěném místě se setkávají tuláci Vladimír a Estragon a zjišťují, že oba čekají na jakéhosi Godota. Nevíme, kdo nebo co to je, ani proč má přijít. V závěru každého jednání malý chlapec oznamuje, že Godot dnes nepřijde, ale že se určitě dostaví zítra. Godot se samozřejmě nikdy neobjeví.

Eugène Ionesco [eugen jonesko]

Plešatá zpěvačka

Drama, zachycující fantasmagorickou konverzaci plnou slovních nesmyslů a absurdní stereotyp. Děj se odehrává v bytě, kde mezi sebou hovoří dva manželské páry, ale nerozumějí si.

Nový román (antiromán)

Zrodil se ve Francii v 50. letech jako odmítnutí tradičního románu balzakovského typu. Antiromán postrádá děj, příběh je zredukovaný na popis věcí, jednající postavy většinou nemají celá jména, často jsou označovány počátečním písmenem nebo zájmenem.

Alain Robbe-Grillet [elen robgrijé]

Žárlivost

Na blíže neurčeném místě v tropech jsou jednajícími postavami majitelé banánových plantáží. Paní A stereotypně vyjíždí za obchodem s přítelem Franckem [frenkem]. Podle řady detailů čtenář ví, že paní A je s Franckem manželovi nevěrná – otevřeně to však není řečeno ani v jediné větě. V celém díle není zmínky o manželovi paní A, o jeho přítomnosti svědčí např. příbor na stole, třetí židle u stolu, apod.

Magický realismus

Je to tendence v literatuře 50. let, která zahrnuje díla spojující reálno s fantazií a mystikou. Základním principem je tedy prolínání dvou světů. Tím prvním je vlastní vyprávění spisovatele, tím druhým je svět magický, mytologický, snový a fantazijní. Během vyprávění lze těžko postřehnout hranici těchto dvou rovin. Největší zastoupení má magický realismus v latinskoamerické próze.

Gabriel García Márquez [garsíja markéz]

Sto roků samoty

Nejnámější pasáž z tohoto románu přehledně demonstruje prvky magického realismu, kdy hrdinka Rebeca [rebeka] čeká na dopis, a protože nepřichází, Rebeca jde do zahrady polykat hlínu, žížaly a hlemýžďe. Autor zde vymezil trvání rodu: skončí, až se narodí dítě s prasečím ocáskem.

Postmodernismus

Je to směr od 60. let 20. století. Reaguje na moderní umění, které se mu zdá přežitě. Nejvýrazněji se uplatnil v architektuře, kdy odsoudil moderní domy jako obytné králikárny. Snaží se o nové umění, které

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

bude mít nejen užitnou funkci, ale i estetický účinek. Hlavním znakem je pluralita, tj. mísení stylů, žánrů a útvarů dřívě neslučitelných. Dílo je současně detektivkou, historickým románem, filozofickým traktátem, sociologickou sondou, ... Výsledkem je dílo vyznačující se dvojrovností = kniha osloví jak odborníka, tak i nenáročného čtenáře (filosofické pasáže x napínavý příběh). Literatura pracuje s metodou středověkého palimpsestu (= původní text byl na pergamentu vyškrobán a nahrazen novým, přičemž některé původní pasáže se zachovaly).

Umberto Eco [eko], Itálie

Jméno růže

Děj románu se odehrává ve středověkém italském opatství, kde mnich Vilém z Baskervillu s mladým pomocníkem pátrají po záhadných úmrtích mnichů. Cesta je dovede do knihovny, která má podobu labyrintu, a postupně zjišťují, že smrti má na svědomí slepý knihovník: ve snaze zabránit četbě Aristotelovy Poetiky (hlavně kapitoly o smíchu) napustil knihu jedem (čtenáři olizující prst při otáčení stránek se otrávil). Ve smíchu totiž spatřoval nebezpečí, protože člověk, který se směje, je hůř ovladatelný, nepociťuje strach, a to středověká církev nepotřebovala – strachem udržovala lid v poslušnosti (bohabojnost).

Další významní autoři světové literatury od r. 1945 do současnosti

William Golding [wiljem goulding], Anglie

Pán much

Po letecké havárii zůstanou studenti anglických soukromých škol na opuštěném ostrově a vzniklou situaci berou jako příležitost k dobrodružství. Vzniknou tu však protitábory a při rituálních obřadech padají oběti. Kniha je varováním před izolací člověka, protože ta způsobuje ztrátu společenských norem a člověk je veden zvířecími pudry.

George Orwell [džordž orvel], Anglie

Román

1984

vydaný r. 1948, se odehrává v totalitní velmoci Oceánii, která vede permanentní válku se zbylými dvěma velmocemi světa. Oceánie je ukázkou totalitního režimu, ve kterém jsou všichni obyvatelé neustále sledováni, povinně se užívá společný jazyk, newspeak [ňúspík], který neobsahuje jednotky pro vystižení pojmů jako svoboda a demokracie. Hlavním hrdinou je 39letý zaměstnanec ministerstva Pravdy, který má za úkol zpětně upravovat informace, aby odpovídaly skutečnosti. Hrdina Winston Smith [winstn smis] se pokusí proti systému vystoupit (lidi ovládá Ideopolicie a ministerstvo Lásky), ale totalita ho smete a dokonce se stane vyznavačem totality a jeho vůdčí osobnosti, tzv. Velkého bratra. Dílo je antiutopie = varuje před možnou variantou vývoje společnosti.

Farma zvířat

je alegorické podobenství totalitní společnosti, kde prasata a další zvířata vystupují v rolích lidí.

Pierre Boule [pjér bul], Francie

Planeta opic

Posádka kosmické lodi se po překročení několika časových pásem vrací na Zemi v době, kdy vládou, a to i nad lidmi, opice.

Most přes řeku Kwai

V japonském zajateckém táboře vysoký anglický důstojník staví pro Japonce most a spoluvězňům zabrání v jeho zničení.

Jacques Prévert [žak prevér], Francie

Po 2. sv. válce byl nejčtenějším francouzským básníkem. Ve verších bez rýmu zachycuje zdánlivou samozřejmost a bezproblémovost současného života, jako např. ve sbírce

Slova

Ken Kesey [kesej], USA

Vyhodíme ho z kola ven

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

je román, známý z filmového zpracování *Přelet nad kukaččím hnízdem* v režii Miloše Formana. Hlavní hrdina Mc Murphy [mekmárky] naruší zaběhnutý vojenský chod v psychiatrické léčebně, a proto ho tzv. Velká sestra podrobí „léčbě“, která ho uvede do stavu přežívající trosky odkázané pouze na základní životní funkce. Aby sestra nesklidila triumf, spolupacient ho raději uškrtí.

David Jerome Salinger [dejvid džerom selindžr], USA

Kdo chytá v žitě

je vyprávění 17letého chlapce, který se po vyhazovu ze školy 3 dny vrací domů, zažije mnohá setkání (např. oblíbený učitel se pokusí o tělesné sblížení) a svůj útěk z domova odloží kvůli malé sestřičce a stráví s ní odpoledne v ZOO na kolotoči. Užitá mluva teenagerů má neskonale působivý vliv.

John Irwing [džon irving], USA

Svět podle Garpa

patří k nejpopulárnějším americkým knihám. Hlavní hrdina píše román a neustále trpí strachem o osud své rodiny. Dílo je příkladem románu v románu.

Vladimír Nabokov, Rusko

Lolita

Vypravěčem je 40letý Humbert Humbert, který se ožení se ženou, jejíž 12letá dcera ho přitahuje. Matku Lolity nešťastnou náhodou přejede auto poté, co se doví pravdu. Humbert vyzvedne Lo z letního tábora a vyjíždějí na cestu, nocují po hotelích a stanou se z nich milenci. Lolita uteče s jiným mužem. Humbert ji nachází až jako dospělou, sešlou a těhotnou a ani tehdy s Humbertem neodchází.

Alexandr Solženicyn, Rusko

je příkladem autora pronásledovaného komunistickým režimem, byl odsouzen k 8 letům v pracovním táboře na Sibiři. A proto se autentické zážitky objevují v díle.

Jeden den Ivana Děnísoviče

zachycuje běžný pracovní den ve stalinském lágru.

Souostroví Gulag

je román zachycující vznik a historii sovětských koncentračních táborů.

Michail Bulgakov, Rusko

Mistr a Markétka

je filozoficko-historický román, který využívá faustovského námětu, ale autor ho užil obráceně: ďábel zde vystupuje jako nezištný pomocník.